

ЛУЦЕНКО
Ірина Віталіївна

УДК 368:366

ЯКОВЕНКО
Світлана Леонідівна
sveta_jasha@ukr.net

СТРАХУВАННЯ
ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ

викладач, Харківський державний
автомобільно-дорожній коледж
(Лозівська філія)

INSURANCE OF BUSINESS' RISKS

викладач, Харківський державний
автомобільно-дорожній коледж
(Лозівська філія)

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.4\(1\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2020.4(1).6)

LUTSENKO Iryna Vitaliivna – lecturer, Kharkiv State Automobile and Highway College (Lozova branch)

YAKOVENKO Svitlana Leonidivna – lecturer, Kharkiv State Automobile and Highway College (Lozova branch)

Страхування як спосіб акумуляції та подальшого використання великих грошових коштів є різновидом підприємницької діяльності у фінансовій сфері і здатне приносити страховим компаніям високі прибутки. У статті досліджено актуальні проблеми майнового страхування, страховий інтерес, страховий ризик, аналізуються зміст і форма договору страхування підприємницького ризику.

* * *

Страхование как способ аккумуляции и последующего использования крупных денежных средств является разновидностью предпринимательской деятельности в финансовой сфере и способно приносит страховым компаниям высокие прибыли. В статье исследованы актуальные проблемы имущественного страхования, страховой интерес, страховой риск, анализируются содержание и форма договора страхования предпринимательского риска.

* * *

The paper emphasizes the role of entrepreneurial risk insurance in economic protection and the stable development of the activities of Ukrainian entrepreneurs. The features of the interaction of insurance and entrepreneurship in Ukraine are considered. The list of business risk insurance objects is given. The paper highlights the types of entrepreneurial risks that may be insured. The main features of insurance of entrepreneurial risks in modern business conditions are investigated. It has been determined that insurance of entrepreneurial risks is one of the most effective ways of influencing financial relations on the business process during the development and implementation of management decisions. The system of insurance services offered today in the domestic insurance market helps to reduce the negative consequences of insured events, and provides protection against losses in the process of doing business. Attention is drawn to foreign experience in providing insurance services depending on the specifics of entrepreneurial activity. Limitations for active demand for insurance services for insurance of entrepreneurial risks are considered, the main of which are the high cost and imperfection of the terms of the contract. The structure of gross and net premiums by type of insurance in the insurance market of Ukraine for the period 2017-2018 is analyzed. Conclusions are made about the low specific weight of the studied insurance services in the total amount of insurance premiums and unsatisfactory dynamics. The main problem points are highlighted, which are an obstacle to the successful development of the studied segment of the Ukrainian insurance market. It was recommended to insurance companies to expand offers for entrepreneurs, taking into account the specifics of professional activity. To develop and support the interaction of insurance and business in Ukraine, it is necessary to improve the legislative framework for this type of activity.

Ключові слова: страхування, договір, підприємницький ризик, страхування відповідальності, збиток

Ключевые слова: страхование, договор, предпринимательский риск, страхование ответственности, убыток

Keywords: insurance, contract, business risk, liability insurance, loss

ВСТУП

Підприємницька діяльність у сучасних умовах господарювання дуже тісно пов'язана із ризиком. Підприємці застосовують різноманітні способи і методи мінімізації цих ризиків, одним яких є страхування. У вітчизняній практиці ведення бізнесу страхування підприємницького ризику сьогодні, на жаль, не має достатнього економічного обґрунтування фінансової корисності. Але переконливою є практика таких країн, як США, Великобританія, Німеччина, де страхування фінансових, кредитних, відсоткових ризиків, страхування депозитів, ризиків недоотримання прибутку та інших ризиків підприємницької діяльності стало потужним стимулом до ефективного розвитку економіки, і цей процес виявився незворотнім.

Теорія і практика страхування підприємницьких ризиків досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, серед яких В. Вітлінський, Г. Тара-

сюк, Дж. Нейман, О. Моргенштерн, Л. Севідж та ін. Проте відсутній теоретико-методологічний супровід страхування підприємницьких ризиків сучасного бізнесу і аналіз практичного досвіду його проведення.

МЕТА роботи – проаналізувати основні особливості страхування підприємницьких ризиків у сучасних умовах господарювання і виявити основні тенденції розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet та нормативно-правові акти. У проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Страхування підприємницьких ризиків можна розглядати в двох аспектах – юридичному та економіч-

ному. З правового боку страхування підприємницьких ризиків являє собою юридичний зв'язок між страховиком і конкретним страхувальником, який характеризується наявністю у них суб'єктивних прав і обов'язків.

У той же час страхування підприємницьких ризиків виступає механізмом захисту підприємця від несприятливих подій і їх наслідків у підприємницькій діяльності і забезпечує перерозподіл ризиків [1], демонструє його економічний аспект.

Саме у такому розумінні – як фінансовий інструмент, що представляє собою комплексний захист майнових інтересів підприємця від страхових випадків, що роблять вплив на фінансові результати підприємницької діяльності, що виражаються у вигляді втрати прибутку, додаткових витрат і виникнення збитків, – розкривається страхування підприємницьких ризиків в економічній літературі [2].

Однак продемонстровані два аспекти страхування зовсім не вказують на існування двох самостійних, вільних одне від одного понять – страхування в економічному сенсі і страхування в юридичному сенсі. Економічна та правова сутність страхування – це дві сторони єдиного явища. Їх неможна розглядати у відриві один від одного, оскільки тільки в своїй нероздільній єдності вони відображають істинний сенс страхування. Прояв економічної сутності страхування неможливе без сприяння правової сторони страхування, бо «укладені договори з окремими страхувальниками виступають юридичним інструментом для залучення грошових коштів з метою їх мобілізації, акумулювання, розподілу та використання в страховій діяльності» [2]. Так само як і сама по собі правова природність страхування втрачає своє значення без його економічного наповнення, оскільки економічні відносини мають для страхових правовідносин з погляду генезису відправне, початкове значення.

Реалізація економічного інтересу кожного з страхувальників досяжна тільки при об'єднанні якомога більшого числа страхувальників, страхових премій, які утворює страховий фонд для покриття збитків. Такий зв'язок між економічним та правовим змістом страхування головним чином обумовлений характерним для права призначенням обслуговувати економічні та інші потреби суспільства.

У зв'язку з цим договірні відносини, що складаються між страховиком і страхувальником, регулюють відомі громадські зв'язки по закріпленню благ за суб'єктами, обміну матеріальними благами і послугами, обслуговуючи тим самим економічні та інші потреби учасників правовідносин [3].

У форму правовідносин входять найрізноманітніші соціальні зв'язки – економіко-технічні, організаційні, політичні, сімейні тощо. Звідси випливає, що страхові правовідносини, складова суть правового розуміння страхування, – це правова матерія, що обслуговує страхування як економічне явище. Страхові правовідносини – це засіб правового впливу на фактичне страхування, що становить сферу економічних явищ. Правова форма страхування має активний характер. Вона як би визначає фактичний (економічний) зміст страхування: учасники страхових відносин здійснюють ті дії, які вони мають право і зобов'язані

робити. Виникнувши без фактичного змісту, правова форма страхування у подальшому знаходить цей зміст за допомогою здійснення позитивних дій учасниками страхових правовідносин. Цим самим досягається мета правового регулювання страхування – складаються у повному обсязі фактичні страхові відносини, яких раніше не було. Якщо ж поведінка учасників страхових правовідносин відхиляється від міри дозволеного і необхідної поведінки, закладеної у суб'єктивних правах і обов'язках (тобто виходить за межі своєї правової форми), то така поведінка втрачає властивість правової матерії страхування і стає правопорушенням.

Таким чином, виникнення правової матерії страхування зумовлено потребами суспільного розвитку, вимогами економічного базису, що склалися, фактами соціальної дійсності. Але щоб виникли конкретні страхові відносини фактичного характеру, потрібно використання правових важелів, якими виступають страхові правовідносини. Економічний зміст страхування являє собою реалізацію правового змісту страхових правовідносин.

Зважаючи на це правове розуміння страхування підприємницьких ризиків повинно будуватися на основі єдності фактичного змісту даного виду страхування і його правової форми. У цьому випадку специфічність і самостійність аналізованого виду страхових правовідносин визначають не тільки суб'єкти правовідносин, що зв'язують їх суб'єктивні права й обов'язки, але й об'єкт правовідносин [4].

Що стосується особливостей суб'єктного складу страхування підприємницьких ризиків, відзначу, що на боці страхувальника за таким видом страхування порівняно з іншими видами майнового страхування можуть виступати виключно особи, які провадять підприємницьку діяльність, до числа яких відносяться індивідуальні підприємці, комерційні організації, а також некомерційні організації, якщо страхування пов'язане з їх підприємницькою діяльністю.

Страхування підприємницького ризику може включати страхування ризику перерви у виробничій і комерційній діяльності, ризик неплатежів, затримки у доставці товарів, ризик відповідальності виробника за випуск небезпечної для користувача і оточуючих продукції, включаючи відповідальність виробника і продавця за законодавством про захист прав споживачів. У спеціальних дослідженнях, присвячених страхуванню підприємницьких ризиків, робляться спроби виділити види такого страхування:

- 1) страхування збитків за договорами продажу товарів, робіт, послуг, іншого майна підприємця;
- 2) страхування підприємцем строкових депозитних вкладів і грошей на рахунках в банках;
- 3) страхування банком непогашення кредиту позичальником;
- 4) страхування від зупинок виробництва;
- 5) страхування інновацій підприємцем;
- 6) страхування ризиків зниження обсягів продажів, додаткових витрат та інших збитків від підприємницької діяльності [5].

Однак як би не намагалися у літературі розробити видову картину страхування підприємницьких ризиків, виробити якісь точні модифікації такого страху-

вання просто неможливо через величезну різноманітність сфер підприємницької діяльності, кожній з яких характерні свої специфічні форми прояву підприємницьких ризиків. Тому будь-які спроби побудувати еталонну систему страхових продуктів даного виду будуть завжди мати орієнтовний для страховиків характер.

У зв'язку з тим, що об'єктом будь-якого майнового страхування є не майно, а інтерес, пов'язаний з цим майном, в літературі існує думка, що, не зважаючи на самостійність страхування підприємницьких ризиків, воно за своїм об'єктом перетинається з іншими видами майнового страхування, такими як страхування майна та страхування відповідальності.

На мій погляд, плутатися в кваліфікації названих видів майнового страхування немає серйозних підстав. Порівняємо, наприклад, страхування підприємницьких ризиків зі страхуванням відповідальності. Об'єктом страхування відповідальності тут є майнові інтереси, пов'язані з ризиком збитків страхувальника (застрахованої особи), спричинених внаслідок її неправомірного поведінки відшкодуванням негативних наслідків в майновій сфері потерпілого. Таким чином, страхування відповідальності знаходиться в тісному зв'язку з неправомірними діями страхувальника, вчиненими ним стосовно третьої особи. Такі неправомірні дії повинні бути встановлені судом чи іншим юрисдикційним органом, щоб виник обов'язок страховика у виплаті страхових сум. Тобто страховим випадком у договорі страхування відповідальності є факт покладання відповідальності на страхувальника.

На відміну від цього страхування підприємницьких ризиків пов'язано не з неправомірною поведінкою страхувальника, а, навпаки, з можливою неробсовісністю його контрагентів, наприклад, порушенням з їх боку умов укладених договорів, невиконанням або неналежним виконанням договірних зобов'язань. Відповідно тут страховим випадком виступає факт заподіяння шкоди страхувальнику неправомірними діями його контрагентів.

Страхування відповідальності здійснюється на випадок витрат, пов'язаних з покладанням відповідальності, тобто на випадок другої складової збитків (упущеної вигоди), що виникли в зв'язку з певними причинами, а саме з покладанням відповідальності. Страхування ж підприємницького ризику здійснюється на випадок будь-яких збитків, викликаних певними причинами.

До основних перешкод розвитку страхування підприємницьких ризиків на Україні належать такі:

- суперечливість нормативно-законодавчої бази з питань надання послуг зі страхування підприємницьких ризиків;
- відсутність достатньої інформації у підприємців про можливості страхування таких ризиків;
- висока вартість страхових послуг, що є наслідком недостатньо обґрунтованих страхових тарифів через відсутність відповідного статистичного банку даних;
- слабка маркетингова політика просування продукту на ринок і брак кваліфікованих кадрів у страхових організаціях.

Саме ці проблеми потребують подальших досліджень.

ВИСНОВКИ

На мою думку, підприємницький ризик у сучасних умовах – це можливість неповернення коштів, витрачених на виробництво та реалізацію продукції, яка залежить від видів людської діяльності та природних явищ. Таке поняття дає змогу: характеризувати ризик не лише з погляду якісної оцінки, але й з кількісної; застосовувати конкретні методи та прийоми стосовно його запобігання; ідентифікації його з ризиками, притаманними іншим сферам діяльності підприємств. Ризик у цьому випадку може оцінюватись його ступенем та розміром.

Необхідно ефективно та раціонально управляти ризиком. Від цього залежить фінансовий стан підприємства.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України - Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. NN 40-44. ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Приказюк Н.В. Стратегії поведінки страхових організацій на сучасному страховому ринку. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Економіка». 2010. № 120. С. 24-27.
3. Лобова О.М. Форми страхового захисту підприємницької діяльності. Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць. 2010. Вип. 22. 294 с.
4. Стешенко О.Д. Ризикологія. Харків: УкрДУЗТ. 2019. 182 с.
5. Тарасюк Г.М. Управління підприємницькими ризиками в процесі обґрунтування господарських рішень. Вісник ЖДТУ. 2015. № 1 (71). С. 127-133.
6. Говорушко Т.А., Ситник І.П., Данильчук Ю.В. Вплив страхування на розвиток підприємницької діяльності в Україні. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Том 14. № 1. С. 217-223.
7. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik/2018/sk_%202018.pdf

References

1. Civil Code of Ukraine - Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (BB). 2003. NN 40-44. Art. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (in Ukrainian).
2. Prykaziuk N.V. Strategies of behavior of insurance organizations in the modern insurance market. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv: Economy Series. 2010. № 120. pp. 24-27. (in Ukrainian).
3. Lobova O.M. Forms of insurance protection of business activity. Theoretical and applied issues of economy: collection of scientific works. 2010. Issue 22. 294 p. (in Ukrainian).
4. Steshenko O.D. Riskology. Kharkiv: UkrDUZT, 2019. 182 p. (in Ukrainian).
5. Tarasiuk H.M. Management of business risks in the process of substantiation of economic decisions. Bulletin of ZhSTU. 2015. № 1 (71). pp. 127-133. (in Ukrainian).
6. Hovorushko T.A., Sytnyk I.P., Danylchuk Yu.V. The influence of insurance on the development of business activity in Ukraine. Economic analysis: coll. scien. works. Ternopil: Publishing and Printing Center of Ternopil National Economic University "Economic Thought", 2013. Vol. 14. № 1. pp. 217-223. (in Ukrainian).
7. Information on the state and development of the Ukrainian insurance market. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik/2018/sk_%202018.pdf (in Ukrainian).